

УДК 94(477)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.45.11>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ ІНТЕРЕСІВ ЕТНІЧНИХ УКРАЇНЦІВ В АР КРИМ У 1991–2014 РР.: ПРОБЛЕМИ ТА ПОЗИТИВНІ ПРАКТИКИ

Олена Газізова

*Науково-дослідний інститут українознавства
Міністерства освіти і науки України
вул. Ісаакяна, 18, 01135, м. Київ, Україна*

Дослідження зорієнтоване на висвітлення становища української громади в АР Крим, аналізі державної політики України щодо забезпечення культурно-освітніх потреб етнічних українців після 1991 р., що дасть можливість встановити хиби та прорахунки у здійсненні етнополітики незалежної України в Криму та унеможливити подібне у майбутньому.

Актуальність досліджуваної проблематики обумовлена тим, що саме етнополітичний конфлікт у Криму та на Сході України засвідчив: підтримання етнополітичної стабільності є найголовнішим завданням етнонаціональної політики держави, запорукою територіальної цілісності та недоторканності. Водночас законодавство та дії державних органів влади повною мірою не забезпечили етнополітичної стабільності, що спричинило етнополітичну дестабілізацію з усіма її складовими (використання власної національної меншини для анексії територій країни її проживання, незаконні референдуми, неоголошена гібридна війна).

Через освіту закладаються підвалини поглядів та ідеологій, стереотипи та упередження молодого покоління, яке згодом буде вирішувати долю країни. Тому, розглядаючи проблеми збереження та розвитку української мови в соціокультурному просторі Криму, ми акцентували увагу на прорахунках в гуманітарній політиці України щодо АР Крим.

Питання розвитку української культури та української мови та утвердження українознавства загалом на півострові в умовах незалежності України є актуальним, багатоаспектним, оскільки недостатня присутність української мови і культури на півострові порушувала права українців як титульної нації, а також перешкоджала інтеграції інших етносів, зокрема росіян і кримських татар у культурний простір України. На нашу думку, це стало одним із вагомих чинників, що призвів до анексії півострова російською федерацією. Проте варто відзначити, що протягом 1991–2014 рр. на півострові відбулося становлення потужних центрів українознавства і цей позитивний досвід ми можемо використати для розробки стратегії деокупації та реінтеграції АР Крим.

Ключові слова: АР Крим, українська громада, українська мова, українознавство, центри українознавства, державна політика.

Постановка проблеми. Особливістю регіонів Криму (58% етнічні росіяни) і Донбасу (росіяни складають близько 40% громадян) є те, що Крим із Севастополем і області Донбасу належать до тих чотирьох регіонів України, де вже за роки незалежності відчутно (на 6,5% у Донецькій області і 4,9% – у Луганській) зменшилась частка осіб, що вважають рідною мовою українську. У Криму частка осіб, для яких українська бодай на словах є рідною, впала з 13,7% до 10,1% [5]. Подібна тенденція поширилася практично на всі райони й населені пункти Криму та Донбасу. В усіх названих регіонах тривала інтенсивна русифікація українців та усіх без винятку етнічних меншин.

Одним із стратегічних пріоритетних завдань, судячи з офіційних документів, є розв'язання низки проблем гуманітарного розвитку автономії, посилення інтеграції півострова в загальноукраїнський контекст. Це зазначено в Указі Президента України «Про деякі заходи щодо розвитку гуманітарної сфери в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі» від 20 листопада 2007 р. № 1122/2007. У документі йдеться про необхідність запровадження політики «популяризації української культури, задоволення національно-культурних потреб, всебічного розвитку та функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя Автономної Республіки Крим та міста Севастополя» шляхом вжиття заходів в освітній та культурній сферах щодо розширення мережі навчальних закладів усіх типів з українською мовою навчання й створення нових загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання в населених пунктах Автономної Республіки Крим [11]. На жаль, виконання цього Указу, як і ряду інших щодо впровадження української культури постійно гальмувалося.

П. Вольвач у 2003 р. справедливо зазначав, що в Україні, навіть на дванадцятому році незалежності, не лише побутує, а й культивується зневажливе ставлення як до національної ідеї, так і до державної мови. У Криму ж на кожному кроці стикаємося з порушенням конституційних засад щодо функціонування української культури і державної мови. Вони цілковито ігноруються в усіх органах державної влади і місцевого самоврядування, навчальних закладах, засобах масової інформації, у радіо- і телеесфері, книгодрукуванні, рекламі, у топоніміці [2].

Питання розвитку української культури та української мови та утвердження українознавства загалом на півострові в умовах незалежності України є актуальним, багатоглядним, оскільки недостатня присутність української мови і культури на півострові порушувала права українців як титульної нації, а також перешкоджала інтеграції інших етносів, зокрема росіян і кримських татар у культурний простір України. На нашу думку, це стало одним із вагомих чинників, що призвело до анексії півострова російською федерацією. Проте варто відзначити, що протягом 1991–2014 рр. на півострові відбулося становлення потужних центрів українознавства і цей позитивний досвід ми можемо використати для розробки стратегії деокупації та реінтеграції АР Крим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз етнополітичного та етноконфесійного розвитку Криму в історичному та соціокультурному зрізах подаються науковцями Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. М.Ф. Кураса (Т. Бевз, М. Кармазіна), Інституту історії НАН України (В. Смолій, С. Кульчицький, Л. Якубова) [7]. В 2005 р. була опублікована монографія «Крим в етнополітичному вимірі», якій аналізується соціально-економічний стан та культурно-освітній розвиток етнічних громад у Криму та їх вплив на сучасне суспільно-політичне становище [6]. Відчутний вклад у формування нового, об'єктивного уявлення про історію Криму і народів, які здавна населяють його, зробили праці В. Сергійчука. Важливими для нашого дослідження є праці П. Вольвача, який зосереджує увагу на забезпеченні прав етнічних українців в Криму на освіту рідною мовою» [2]. Сучасний стан української громади в Криму розглядає А. Іванець.

Мета статті – проаналізувати становище української громади в АР Крим, визначити прорахунки державної політики України щодо забезпечення культурно-освітніх потреб етнічних українців після 1991 р. та окреслити створення і діяльність центрів українознавства на півострові.

Виклад основного матеріалу дослідження. Етнодестабілізаційним фактором в Криму було те, що півострів упродовж багатьох десятиліть був об'єктом російської колонізації, що забезпечило кількісне домінування росіян, особливо після депортації

кримських татар у 1944 р. Так, за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р., на території АРК проживають представники понад 125 національностей і народностей. Серед населення АРК переважна більшість росіян, чисельність яких склала 1180,4 тис. осіб, або 58,5%. Частка українців у загальній чисельності населення півострова склала 24,4% (492,2 тис. осіб.) Третє місце займають кримські татари. Їх чисельність, порівняно з переписом населення 1989 р., збільшилася в 6,4 раза і налічувала на дату перепису 2001 р. 243,4 тис. осіб. Частка кримських татар у загальній чисельності населення АРК збільшилася на 10,2% і становила 12,1% [5].

При цьому варто зазначити, що навіть з боку офіційного Києва не було забезпечено права українців як титульної нації та кримських татар як корінного народу на отримання освіти рідною мовою, не задовольнялись інформаційно-культурні потреби етнічних українців Криму. Комплекс меншовартості українців Криму посилювало бачення ними потужної підтримки, яку надавала росія місцевим росіянам у сфері культури, мови, освіти, захисті національних прав тощо. На підтвердження наведемо деякі статистичні дані. З 583 шкіл, що функціонували у Криму в 2014 р., лише 7 були україномовними, а з 23,4% школярів – етнічних українців – державною мовою навчалися лише 0,7%. Що ж стосується української преси, то в АР Крим видавались газета «Кримська світлиця» з трьома додатками (сумарний тираж 3 тис. примірників), «Дзвін Севастополя» (за підтримки «Просвіти») тиражем до 1000 примірників. У той же час загальний тираж російськомовних видань становив 3 млн. примірників. Вони повністю фінансувалися з бюджету АР Крим. Подібна ситуація простежувалася і в телерадіопросторі. Тривалість україномовних передач на каналах телебачення і радіо постійно скорочувалася. Кількість працівників української редакції Державного радіомовлення з 20 чоловік у 1995 р. зменшилася до 6 чоловік у 2001р. [6, с. 493]. Натомість російське етнокультурне середовище практично не зазнало згортання з радянських часів.

Статистичні дані підтверджені у Зверненні голови Керченського міського товариства «Просвіти» ім. Т. Г. Шевченка З. Ковалюка до всіх рівнів влади від 06.07.1999 р. У ньому зазначалося: «Українці на теренах Криму, які навіть за офіційними даними складають близько 700 тис. чоловік, і досі напередодні 8 річниці незалежності України значною мірою не мають можливості реалізувати свої національні та громадянські права і перебувають у стані уполісованої національної меншини» [4].

На початку ХХІ ст. російську мову в Криму назвали рідною 99,7% росіян і 59% українців, українську ж – лише 40% українців. Найбільша частка населення з рідною російською мовою в Україні характерна для Севастополя – 90,6% і найменша – з українською – 6,8%. Загалом ситуацію на початку 2000-х років у Криму характеризували в цілому як стабільну. Однак мовна ідентичність суттєво змінилася у перше десятиліття нового століття. За даними 2008 р., переважна більшість (81,3%) кримчан визнавали рідною російську мову (проти 60,1% тих, хто вважав себе етнічним росіянином); кримськотатарську – 9,4% (проти 9,1%); українську – лише 6,4% (проти 24,9%) [1].

Незважаючи на вкрай гостру ситуацію із функціонуванням української мови і культури в Автономній Республіці Крим, за роки незалежності України в Криму сформувалися культурно-освітні центри розвитку українознавства. У першу чергу, потрібно відзначити діяльність факультету української філології та українознавства створеного на базі українського відділення філологічного факультету Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського в січні 2005 р. з метою вдосконалення підготовки спеціалістів з української філології, історії та культури, проведення досліджень у галузі українознавства та пропаганди українознавчих знань у Криму (Рішення Вченої ради Таврійського

національного університету ім. В. І. Вернадського від 22.12.2004 р., Наказ № 8 від 19.01.2005 р.) [10, с. 127]. Діяльність факультету бере свій початок із 1954 р. Саме тоді Рада Міністрів тодішньої Української РСР прийняла рішення про переведення українського відділення із Криворізького державного педагогічного інституту в Кримський державний педагогічний інститут ім. М. В. Фрунзе. У 1955 р. здійснено перший набір студентів на історико-філологічний факультет за спеціальністю «українська мова і література», а студенти другого–четвертого курсів були переведені на навчання в Кримський державний педагогічний інститут із Кривого Рогу [10, с. 127]. У 2007 р. факультет очолював Ю. Прадід, професор, доктор філологічних наук, академік Академії наук вищої школи України. Тут навчалися 345 студентів денної форми навчання і 280 заочної, аспіранти; працювали висококваліфіковані і досвідчені викладачі, зокрема 7 докторів наук, 26 кандидатів наук [10, с. 129]. У 2011 р. у складі факультету було три кафедри – українського мовознавства (завідувач професор Ю.Ф. Прадід), теорії та історії української літератури (завідувач професор В.І. Гуменюк), культури української мови (завідувач доцент Л.В. Савченко). Після анексії півострова у 2014 р. Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського був переміщений з окупованої території в м. Київ і продовжив навчання студентів, серед яких великий відсоток кримчан.

Також варто відзначити українознавчу діяльність Кримської філії Національного науково-дослідного інституту українознавства, яка була створена у січні 2005 р. на базі Навчально-виховного комплексу «Українська школа-гімназія» (м. Сімферополь). Метою діяльності філії було проведення наукових досліджень, розробок, узагальнень, апробаційно-експериментального та практичного впровадження і постійного використання спільних, вітчизняних та зарубіжних освітніх досягнень, інноваційних інформаційних проєктів, зокрема проєкту МОН України «Загальнодержавна сертифікація рівнів володіння набутих умінь та навичок з українознавства, української мови і літератури на засаді Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти та на підставі інноваційних інформаційних технологій і програмного забезпечення Всеукраїнських Інтернет олімпіад» [8, с. 205].

Важливим осередком української культури на Південному березі Криму стала кафедра української філології історико-філологічного факультету Республіканського вищого навчального закладу «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта), яку було створено як самостійний структурний підрозділ у 2005 р. Очолювала кафедру доктор філологічних наук С. Кочерга. Кафедра надавала методичні консультації вчителям української мови та літератури м. Ялти, проводила для них курси підвищення кваліфікації.

У 2005 р. була створена спільна кафедра вчителів української мови Ялтинського навчально-виховного комплексу № 15 ім. С. Руданського з українською мовою навчання і викладачів кафедри української мови і літератури, яка займалася проблемами розвитку і функціонування української мови в полікультурному середовищі південного берегу Криму. У 2014 році і кафедра української філології РВУЗ КГУ, і школа з українською мовою навчання в Ялті припинили свою діяльність. На базі Ялтинського навчально-виховного комплексу № 15 ім. С. Руданського з українською мовою навчання в умовах окупації продовжила діяльність російська школа.

Особливим потужним важелем розвитку українознавства в Криму став Навчально-виховний комплекс «Українська школа-гімназія», який був заснований у вересні 1997 р., активним організатором і директором закладу була Н. Руденко [8, с. 212]. Українська школа-гімназія у Сімферополі, мабуть, єдиний позитивний приклад належного опікування державною та кримською владою проблемами відродження української освіти та культури в автономії за всі роки незалежності України. Заклад сконцентрував навколо себе

усі україномовні школи Криму, надавав їм методичну підтримку. Проте проросійськими активістами постійно лобіювалися ідеї про закриття закладу або надання йому статусу російськомовного. Зокрема, у вересні 2010 р. Депутат Верховної Ради Автономної Республіки Крим О. Слюсаренко запропонував позбавити статусу української школи-гімназії в Сімферополі. Відповідну пропозицію він озвучив на засіданні Постійної комісії кримського парламенту з науки та освіти в Сімферополі [9].

Усі школи з українською мовою навчання в Криму, окрім Української-школи-гімназії в м. Сімферополі, мали однакові проблеми: знаходилися у непристосованих приміщеннях, які не відповідали санітарно-гігієнічним нормам, мали недостатнє фінансування. Директори майже усіх навчальних закладів були змушені відмовляти дітям та їхнім батькам у навчанні державною мовою через брак учнівських місць. Наприклад, Ялтинський навчально-виховний комплекс «гімназія-школа-садок» №15 розміщувався у приміщенні колишнього дитячого садочка і був переповнений на 270 відсотків (проектна наповнюваність – 175 вихованців, а навчалися близько 400 учнів) [3, с. 29].

Утвердженню української державності на Кримському півострові сприяла культурологічна робота Музею Лесі Українки в Ялті. На базі музею свого часу сформувалась перша українська школа в місті. Музейні приміщення стали додатковими аудиторіями для студентів Кримського державного гуманітарного інституту, тут збиралися активісти товариства «Просвіта», «Союзу українок», «Кримської кути» (клубу української творчої інтелігенції Ялти), заснований ексклюзив-театр «Сім муз».

На початку 70-х рр., напередодні 100-літнього ювілею поетеси, в Ялті виникла ініціативна група зі створення музею Лесі Українки. До неї увійшли ялтинські інтелігенти, краєзнавці, митці, зокрема колишній учень Лесі Українки, винороб-науковець М. Охріменко, українські інтелігенти О. Нирко, О. Януш, О. Кіндрачук та ін. У 1973 р. було споруджено пам'ятник Лесі Українці (скульптор Г. Кальченко), установлено меморіальну дошку на будинку, де 1897 р. вона проживала, започатковано збір експонатів. Однак гоніння національної інтелігенції 70-х років припинило конструктивну роботу зі створення музею. Натомість у будинку, звільненому від мешканців з метою вшанування Лесі Українки, була відкрита експозиція «Музею дореволюційної прогресивної російської та української культури» – відділу Ялтинського краєзнавчого музею.

У 1991 р. було відкрито експозицію «Леся Українка і Крим» (до 120-річчя з Дня народження Лесі Українки). Завдяки поповненню фондів музею та допомозі Міжнародного Фонду «Відродження» до 10-річчя незалежності України була відкрита нова експозиція музею – «Ломикамінь». Ідейною натхненницею, першою директоркою музею була С. Кочерга. Після окупації Криму росією другий поверх будівлі, де розташовувався музей, було зачищено на ремонт, проте до цього часу ремонтні роботи так і не розпочалися.

При Кримському державному гуманітарному інституті функціонує Музей кобзарства Криму та Кубані. Творцем музею та його завідувачем був заслужений працівник культури України О. Нирко. Збір експонатів до музею було розпочато 1964 року. В основне їх число входять давні бандури кустарного виготовлення, а також найрізноманітніші документи та матеріали, причетні до кобзарства досліджуваного регіону. Постає Олексія Федоровича Нирка – подвижника кобзарства Криму і Кубані, бандуриста, історика кобзарства, голови Ялтинської «Просвіти» (1988–1991), керівника капели бандуристів ім. Руданського в Ялті потребує окремого наукового дослідження, яке автор планує здійснити в подальших розвідках.

Важлива роль у розвитку української культури в Криму належить Кримському академічному українському музичному театру. Український музичний театр – єдиний

професійний український театр у Криму був створений у червні 1955 р. відповідно до постанови Ради Міністрів УРСР № 652 від 21 травня 1955 р. в м. Сімферополь на постійну роботу було переведено Київський обласний пересувний драматичний театр, що отримав нову назву – Кримський обласний пересувний драматичний театр. У 1957 р. театр реорганізовано у Кримський обласний музично-драматичний театр.

Чільне місце в репертуарі періоду незалежності України займали яскраві, видовищні постановки: опера «Наталка Полтавка» І. Котляревського, комічна опера «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, музичні комедії «Сорочинський ярмарок» А. Рядова, «Майська ніч» М. Лисенка за М. Гоголем, «За двома зайцями» М. Старицького, «Шельменко-Денщик» Г. Квітки-Основ'яненка, комедія-жарт «Любов у стилі бароко» Я. Стельмаха, рок-опера «Енеїда» С. Бедусенка за однойменною поемою І. Котляревського та інші. Особливий успіх випав на долю вистави «Енеїда». На двох престижних фестивалях – «Класика сьогодні» (м. Дніпродзержинськ) і «Боспорські агони» (м. Керч) він став лауреатом за пропаганду класичної спадщини і високу виконавську майстерність. На жаль, останні україномовні афіші на офіційному сайті театру можна було побачити в анонсі репертуару на квітень 2014.

Насамкінець варто зауважити, що перелік українознавчих центрів, які репрезентували та утверджували українську культуру в Криму періоду незалежності України, який наведений нами, не є вичерпним і ця проблематика потребує подальших наукових розвідок.

Опорою українського громадськості в Криму стала всеукраїнська літературно-художня і публіцистична газета «Кримська світлиця», перший номер якої вийшов 31 грудня 1992 року. Саме на сторінках «Кримської світлиці» ми можемо простежити непростий шлях кримського українства щодо утвердження української культури в Криму та розбудови державності.

У травні 2015 року було припинено випуск газети в друкованому вигляді через окупацію Кримського півострова. У 2016 році відновила щотижневий випуск друкованого варіанту газети в місті Києві. З 2019 р. головним редактором газети «Кримська світлиця» став А. Щекун. Фактично протягом усіх 30 років існування «Кримської Світлиці» постійно поставали проблеми з фінансуванням. Наразі, як зазначає А. Щекун: «Газета виходить двічі на тиждень завдяки громадській підтримці, зокрема з боку посольств США, Великобританії. Ми з усією відповідальністю тримаємо цей прапор. Ми повернемося в деокупований Крим разом із «Кримською світлицею» [12].

Висновки. Таким чином можна констатувати, що українська культура і мова займали вузький сектор у суспільному житті АРК. З боку центральних органів державної влади України, органів державної влади АРК не було достатньої підтримки розвитку української культури і мови в Криму. Завдяки українському громадському руху і окремим ентузіастам в Криму, починаючи з 1991 р. були створені потужні центри українознавства. Такі центри стали форватерами української культури в Криму, завдяки їхній діяльності в автономії формувалася український культурний простір.

Варто відзначити, що анексія півострова стала прикладом того, як етнополітична нестабільність у регіоні, підживлювана деструктивною діяльністю сусідньої держави, що має найбільшу національну меншину в Україні, яка в Криму становила більшість, стала приводом для етнополітичної дезінтеграції України: порушення суверенітету, введення військ, сецесії півострова. Регулювання етнополітичних проблемних питань Криму, зокрема і підтримчі дії держави-суверена української громади Криму має вирішальне значення у ході розроблення та реалізації стратегії деокупації і реінтеграції півострова та відновлення територіальної цілісності України.

Список використаної літератури

1. АР Крим: люди, проблеми, перспективи. *Національна безпека й оборона*. 2008. № 10. 88 с.
2. Вольвач П. Гордіїв вузол україномовної освіти в Криму і шляхи його розв'язання. *Кримська Світлиця*. 2007. 2 лютого.
3. Газізова О. Національно-патріотичне виховання в системі школа-родина в Ялтинському навчально-виховному комплексі № 15 «гімназія-школа-садок». *Вчені записки*. 2008. № 29. С. 29–32.
4. Державний архів в Автономній Республіці Крим. Ф. Р-4973, оп.1, спр. 524, арк. 192.8
5. Державний комітет статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>
6. Крим в етнополітичному вимірі / Редкол.: І. Курас (голова). Авт. кол.: М. Панчук (керівник), Г. Бекірова, В. Ганкевич та ін. К., 2005. 533 с.
7. Крим в умовах суспільно-політичних трансформацій (1940–2015): Збірник документів та матеріалів; упоряд.: О. Г. Бажан (керівник), О. В. Бажан, С. М. Блащук, Г. В. Боряк, С. І. Власенко, Н. В. Маковська. К.: Інститут історії України НАН України, 2016. 1092 с.
8. Лукашенко В. Українознавство в Криму. *Українознавство*. 2008. № 2. С. 204–212.
9. О. Слюсаренко запропонував позбавити статусу. URL: <http://www.osvita.org.ua/>
10. Прадід Ю. Факультет української філології та українознавства Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. *Українознавство*. 2007. № 3. С. 127–132.
11. Указ Президента України «Про деякі заходи щодо розвитку гуманітарної сфери в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі» від 20 листопада 2007 р. № 1122/2007. URL: <http://www.mon.gov.ua/>
12. 27 грудня, 12.00 – публічний захід на тему: «Кримська світлиця – 30 років: боротьба за Український Крим триває». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3639568-krimska-svitlica-30-rokiv-borotba-za-ukrainskij-krim-trivae.html>

ENSURING THE CULTURAL AND EDUCATIONAL INTERESTS OF ETHNIC UKRAINIANS IN THE AUTONOMOUS REPUBLIC OF CRIMEA IN 1991–2014: PROBLEMS AND POSITIVE PRACTICES

Olena Hazizova

Research Institute of Ukrainian Studies
Isaakyana str., 18, 01135, Kyiv, Ukraine

The research is focused on highlighting the situation of the Ukrainian community in the Autonomous Republic of Crimea, analyzing the state policy of Ukraine regarding the provision of cultural and educational needs of ethnic Ukrainians after 1991, which will make it possible to identify mistakes and miscalculations in the implementation of the ethnopolitics of independent Ukraine in Crimea and prevent similar ones in the future.

The relevance of the researched issues is due to the fact that the ethnopolitical conflict in the Crimea and the East of Ukraine testified: maintaining ethnopolitical stability is the most important task of the ethnonational policy of the state, a guarantee of territorial integrity and inviolability. At the same time, legislation and actions of state authorities did not fully ensure ethno-political stability, which caused ethnopolitical destabilization with all its components (using one's own national minority to annex the territories of the country of its residence, illegal referenda, undeclared hybrid war).

Through education, the foundations of views and ideologies, stereotypes and prejudices of the young generation are laid, which will later decide the fate of the country. Therefore, considering the problems of preservation and development of the Ukrainian language in the socio-cultural space of Crimea, we focused on miscalculations in the humanitarian policy of Ukraine regarding the Autonomous Republic of Crimea.

The issue of the development of Ukrainian culture and the Ukrainian language and the establishment of Ukrainian studies in general on the peninsula in the conditions of Ukraine's independence is relevant and multifaceted, since the insufficient presence of the Ukrainian language and culture on the peninsula violated the rights of Ukrainians as a titular nation, and also hindered the integration of other ethnic groups, in particular Russians and Crimean Tatars into the cultural space of Ukraine. In our opinion, this became one of the important factors that led to the annexation of the peninsula by the Russian Federation. However, it is worth noting that during 1991–2014, powerful centers of Ukrainian studies were established on the peninsula, and we can use this positive experience to develop a strategy for the de-occupation and reintegration of the Autonomous Republic of Crimea.

Key words: Autonomous Republic of Crimea, Ukrainian community, Ukrainian language; Ukrainian studies, centers of Ukrainian studies, state policy.